

RESTORATION OF ZEYTINBURNU YENIKAPI LODGE RECONSTRUCTION OF SEMAHANE (2005-2007)

ABSTRACT

The Yenikapı Lodge is located exterior of the historical city wall in Merkez Efendi Street, Zeytinburnu, Istanbul and the total are of the complex is 7 decades. Yenikapı Lodge is the most important architectural sample of the Islamic monastery as known "Asitane".

Yenikapı Lodge was built in 1598 by Malkoç Mehmet Efendi after building Galata Lodge. The complex comes until today with restored many times from 16th century. The complex was under untended condition after the fire in 1997.

Selamlık (Male section), *Muvakkithane*, (Timing Room) Nafiz Pasha Tomb, Library and Cemetery were remaining before restoration implements. Around of the complex had many additional unauthentic buildings. Therefore this restoration project considered with its social and actual environment also.

All of the architectural detail and evidence searched for reconstruction of the missing building and the part of the complex with valuable contribution of Prof. Dr. Ahmet Ersen. Some of the buildings were conserved and some of them were reconstructed, during the all restoration works. The limits of the data were considered during all steps of conservation, restoration works. The literature and historical researches were paired with the evidence from field.

Semahane is the complementary part of lodges and its reconstruction works were completed after approval of the restitution projects by council of monuments. *Semahane* was reconstructed top on the ruins of the original foundations. The building is masonry and the covering is timber structure dome in inner face and timber structure gable roof in outer face. *Semahane* is surrounded by tomb, Harem and *Şerbethane* (Sherbet Room). *Semahane* (Whirling dervish hall) was totally destroyed after the fire in 1961.

The reconstruction works were completed with original construction techniques and original details that were approved by the Council of Monuments.

Zeytinburnu Yenikapı Mevlevihanesi Restorasyonu (2005-2007)

Berber Çalışma Şansına Eriştığımız Sayın Ahmet Ersen'in Anısına Saygılarımızla, Gürsoy Grup

 NİLGÜN OLGUN*

► İstanbul İli, Zeytinburnu İlçesi, Merkez Efendi Mahallesi'nde sur dışı yerleşim alanı içinde yer alan Yenikapı Mevlevihanesi, 2005 yılındaki restorasyon çalışmalarından önce, çevresinde gecekondulaşma ve plansız yerleşimin olduğu bir bölgede, yoğun küçük sanayinin ortasında yer almaktaydı. Tam bir dikdörtgen parselde sahip olmayan yapı grubunun doğu (giriş) cephesi Mevlevihane Caddesi, güney cephesi Tekke Çıkma Sokak, kuzey cephesi Türbe Sokak ve batı cephesi de gecekondular ve bostan ile sınırlanmaktadır (Şekil 1, 2). Bu karmaşık dokunun içinde, külliye olarak okunması zor olan Mevlevihane'den Selamlık Binası, Türbe, Muvakkithane, Nafiz Paşa Türbesi ve Kütüphanesi ile Hazire seçilebiliyordu. Bu yazıda; yapıların restorasyonunda uygulanan ana prensipler ve semahanenin restitüsyon ve rekonstrüksiyonu bağlamında; Sayın Ahmet Ersen'in çok değerli katkıları ile yok olmaya yüz tutmuş bir yapı grubunun tekrar nasıl ayağa kaldırılabildiğini, bu çalışmayı gerçekleştiren teknik ekip adına aktarmak istiyorum.

Yenikapı Mevlevihanesi, Yeniçeri Ocağı Baş Halifesi Malkoç Mehmet Efendi tarafından 1598 tarihinde Zeytinburnu semtinde inşa ettirilmiştir; yapı, tekke mimarisinde "Asitane" olarak adlandırılan grubun en önemli örneklerden biridir.

* Y. Mimar Nilgün OLGUN (Gürsoy Grup-Güryapı İnşaat), e-posta: nilgunolgun@gursoygrup.com.tr
Makalede kaynak belirtilmeyen görseller Gürsoy Grup-Güryapı İnşaat'a aittir.

Şekil 1. Zeytinburnu Yenikapı Mevlevihanesi genel görünüm (2010).

Yenikapı Mevlevihanesi'nin Tarihçesi

Yenikapı Mevlevihanesi, Sümbül Efendi¹ vasıtasıyla Mevlevilige intisap etmiş, Kâtip, Koca Yazıcı, Yeniçeri Efendisi unvanları ile tanınan Yeniçeri Ocağı Baş Halifesi Malkoç Mehmet Efendi tarafından Galata Mevlevihanesi'nden bir yüzyıl sonra, 1598 tarihinde Zeytinburnu semtinde inşa ettirilmiştir.

Yenikapı Mevlevihanesi, tekke mimarisinde "Asitane" olarak adlandırılan grubun en önemli örneklerden biridir. Mevlevihane'nin kuruluşuna ilişkin en eski kayda göre² inşa edilen ilk yapılar şunlardır: Mescit, semahane, matbah, somathane (yemekhane bölümü) ve 24 adet derviş hücre. Ayrıca dergâh müstemilatı olarak da; çeşme, 5 su kuyusu, 2 büyük musluk, kahvehane, 2 ekme fırını, birer adet aktar,

Şekil 2. Zeytinburnu Yenikapı Mevlevihanesi genel görünüm (2009).

berber, manav, bazarcı ve bakkal dükkânı gayrimenkul olarak vakfedilmiştir. Evliya Çelebi'nin notlarında ise, Mevlevihane'nin bağlı bir arazi üzerinde kurulu semahane,

imaret ve 70 kadar derviş hücrelerinden meydana gelen bir yapı olduğu anlatılmaktadır.³

Yazılı kaynaklara göre,⁴ Mevlevihane, ilk inşa edildiği gün-

¹ Sümbül Efendi (1452-1529), Sümbüliyye Sufi tarikatının kurucusu.

² Mehmet Ziya, *Yenikapı Mevlevihanesi*, Tercüman 1001 Temel Eser, no. 86, İstanbul, 1913, s. 95.

³ a.g.e., s. 80.

⁴ Vakıflar Genel Müdürlüğü Hayır Hizmetleri Daire Başkanlığı Arşivi.

den kapatılıncaya kadar geçen sürede birçok defa onarılmıştır. Mevlevihane'nin kapsamlı bir şekilde ele alınıp yeniden inşası Sultan Reşat döneminde gerçekleşmiştir. Evkaf-ı Hümayun baş mimarı Mimar Kemalettin Bey tarafından ulusal mimari anlayışına göre yapılan ve günümüze dek ulaşan tamamı kârgir olan asıl yapı 1328/1910 yılında inşa edilmiştir. Tekkenin mescidi yangından önce düz çatılı bir yapı iken bu son onarımda yüksek tavanlı ve kubbeli olarak inşa edilmiş, eski yapıda bulunmayan bir de minare eklenmiştir. Bünyesinde derviş hücreleri, dedegân odası, matbah, kiler

ve diğer birimlerin bulunduğu asıl yapı, ortasında şadırvan bulunan iç avluyu çepeçevre kuşatan bir mimari tasarıma göre inşa edilmiştir.

Yenikapı Mevlevihanesi aynı zamanda Türk tasavvuf musikisinin pîrlerinden İsmail Dede Efendi'nin, büyük Türk bestekârı İtrî'nin ve Divan edebiyatı şairi Şeyh Galip'in de yetiştiği yer olup zamanında eski musikinin bütün geleneğiyle yaşatıldığı bir merkezdi. Bu bakımdan yapı, yalnızca tarikat ve tasavvuf tarihi açısından değil, kültür tarihimiz açısından da büyük bir önem taşımaktadır.

Yenikapı Mevlevihanesi, tekke ve zaviyelerin kapatıldığı 1925

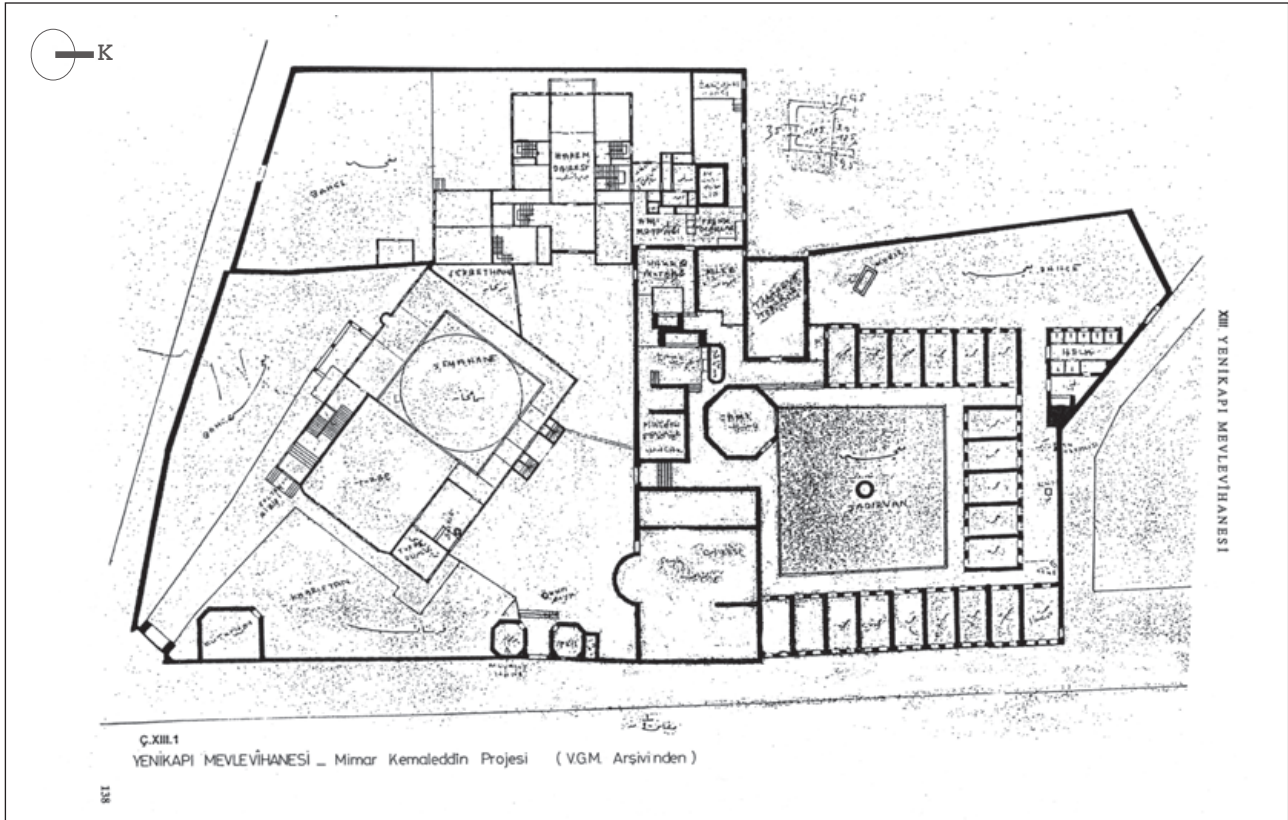
yılına kadar, 327 yıl boyunca Mevlevîliğe hizmet etmiş, Cumhuriyet Dönemi'nde ise uzunca bir süre öğrenci yurdu olarak kullanılmıştır. Ancak 9 Eylül 1961'de hünkâr mahfilinin altında çıkan bir yangın sonucunda semahane, şerbethane ve türbe kısımları tamamen yanmış, yalnızca dedegân hücreleri ve matbah (mutfak) ayakta kalmıştır. Daha sonraları Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından teberrukat (bağış eşya) deposu olarak kullanılan Mevlevihane, en son 7 Mayıs 1997'de çıkan yangın sonucunda kullanılamaz hale gelmiş, bu nedenle kapatılarak kaderine terk edilmiştir.

Yenikapı Mevlevihanesi'nin 2005-2007 Restorasyonu

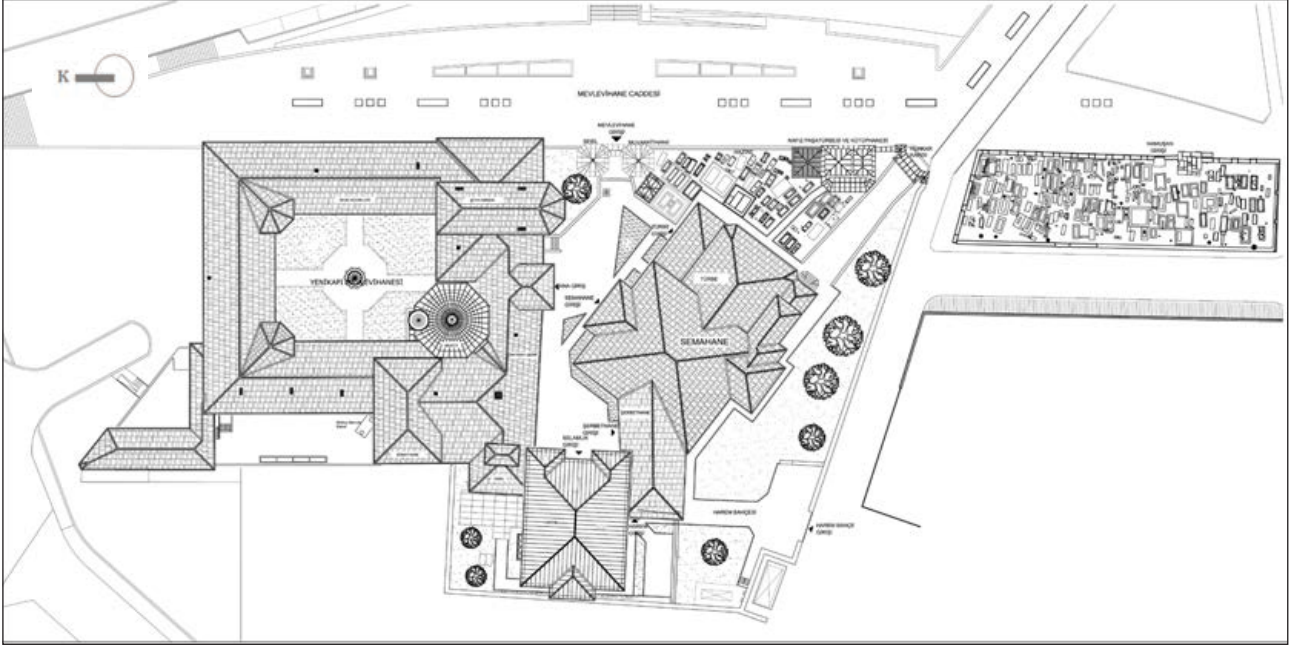
On altıncı yüzyıldan bu yana geçirdiği çok sayıda onarımla günümüze ulaşan eser uzun yıllar bakımsız kalmış, son olarak 1997'de bir yangın geçirmiş, bu sebepten de hasarın boyutları daha da büyümüştür. Yapının restorasyonuna, İstanbul IV no.lu Kültür ve

Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nca 1991 yılında onaylanan rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri esas alınarak, 2005 Eylül ayında başlanmıştır. Proje mevcut yapı üzerinden ve arşiv fotoğraflarından yararlanılarak hazırlanmıştı; ancak uygulama için yeterli değildi.

Dolayısıyla bu projeler altlık olarak kullanılıp uygulama projeleri için tekrar saha çalışması gerçekleştirilmiş; alınan her yeni iz ve ölçü işlenerek projeler güncelleştirilmiştir. Mimar Kemalettin'in yaptığı müdahalelerin korunması esas alınmış ve farklı uzmanlık dalların-

Şekil 3a. Mimar Kemalettin'in mavi ozalit üzerindeki projesi (VGM Arşivi)

Sekil 3b. Uygulamaya esas onaylı restorasyon projesi vaziyet planı (Gürsoy Grup Arşivi).

Sekil 4. Zeytinburnu Yenikapı Mevlevihanesi genel görünüm (2005)

Sekil 5. Zeytinburnu Yenikapı Mevlevihanesi, Semahane (2006)

dan danışmanların denetiminde çalışma başlatılmıştır (Şekil 3a-b). Onaylı restorasyon projesinde, en az müdahale ile mümkün olduğunca özgün elemanların değerlendirilerek onarılması önerilmiş; uygulamada da bu yaklaşım korunmuştur.

Saha çalışmasına başlanıldığında, büyük külliye'den geriye kalan kârgir selamlık binası, muvakkithane, kütüphane ve hazirenin dışında, semahaneye ait moloz taş temel izleri görülmekteydi. Ayrıca çevredeki plansız yapılaşma ve yol kotlarında yükselmeler, eserin hem bütünlüğünü bozmakta hem de özgün dokunun algılanmasını zorlaştırmaktaydı (Şekil 4, 5). Külliye olarak bütünüyle ele alınan eserin

restorasyonunda; Sayın Ahmet Ersen'in danışmanlığında sahadan gelen izlerin işlenmesi, arşiv taramaları sonucunda ulaşılan veriler ve Mevlevihane'nin son şeyhinin torunundan alınan yazılı belgeler doğrultusunda revize edilen projeler, ilgili koruma kurulunca etap etap onaylandıktan sonra proje alanında uygulama çalışmalarına devam edilmiştir.

Parseldeki her yapı için; yangın artıkları temizlendikten sonra, yenilenecek kısımlarda mümkün mertebe malzemenin özgünle aynı özellikte olmasına dikkat gösterilmiş, yeniden inşa edilen kısımlarda ise geleneksel malzeme ve yöntemler tercih edilmiştir. Bu arada uygulamanın devam edebil-

mesi için parsel çevresinde farklı boyutlarda çalışmalar yürütülmüştür. Yol kotlarının düşürülmesi ile hem giriş cephesindeki özgün parçalar hem de eşik ortaya çıkartılmış, böylece yol kotları özgün eşik kotlarına göre yeniden oluşturulmuştur. Harem yapısının yerinde bulunan gecekondular kamulaştırılarak konağa ve konak hamamına ait temel izlerine ve semahane ile konak arasındaki şerbethanenin özgün döşeme malzemesiyle temel duvarlarına ulaşılmış, ayrıca Asitane'nin kolaylıkla algılanabilmesi için etrafı açılmıştır. Çevredeki küçük sanayinin de yer değiştirmesiyle alan kamulaştırılıp Mevlevihane koruma alanı oluşturulmuştur.

Semahane, Türbe ve Şerbethane

Mevlevihanelerin tamamlayıcı mekânı olan semahane; mevcut arşiv fotoğrafları, projeler ve arazi-deki temel izlerinin de tanımladığı gibi; külliye içinde mevcut kârgir binanın dışında bulunan, iç avluya bakan moloz taş temeller üzerinde ahşap karkas bir yapı olup içten ahşap kubbeyle, üzeri yine aynı malzemeden bir çatıyla kaplıdır. Semahane doğu cephesinde türbe, batı cephesinde ise haremde de geçişi olan şerbethane mekânları ile çevrilidir. Yapı; daha önce pek çok kez yenilenmiş ve onarılmış, ancak 1961 yangınında tamamen yanmış, daha sonraları onarım görmemiş ve kaderine terk edilmiştir. Bu nedenle yangından geriye yalnızca moloz taş temeller ve türbe bölümünü gösteren hazire kalmış olup şerbethaneye ait hiçbir iz bulunmamaktaydı. Dolayısıyla bu kısımda yapılan çalışmalarda yapı bir bütün olarak ele alınmıştır.

Bu alandaki çalışmada ilk olarak Sayın Ahmet Ersen'in denetiminde, mevcut arazideki otlar ve moloz itinalı bir şekilde temizlenmiş, semahane binasına ait mevcut temeller ve izler net olarak ortaya çıkartılmıştır (Şekil 6, 7). Semahane binası, türbe ve şerbethane ile birlikte ortak çatı altında olduğundan bu mekânlara ait izlerin bulunmasına özen gösterilmiştir. Şerbethanenin temel duvarlarının gecekonduların olduğu alanda bulunması nedeniyle, bu alandaki kamulaştırma çalışmalarına hız verilmiştir. Kamulaştırma yapıp alan boşaltıldıktan sonra üzerindeki gecekondular önce temel kotuna kadar yıkılmış, daha sonra daha düşük kotta çıkabilecek kalıntılar dikkate alınarak sökümlere devam edilmiştir. Bu çalışmanın ardından şerbethaneye ait döşeme kaplamalarına, bu bölümün bağlı olduğu haremlik kısmına ve hamama ait temel izlerine ulaşılmıştır (Şekil 8).

Şekil 6. Semahane binası, Sema alanı (2006)

Şekil 7. Semahane binası, Sema alanı temel kalıntısı (2007)

Bu aşamada proje revize edilmiş ve alanda net ölçüler alınarak yapıların gerçek boyutlarına ulaşılmıştır. Bu veriler, Sayın Ahmet Ersen'in arşivindeki kaynak kitaplarda⁵ ve diğer dönem yapılarındaki⁶ ölçülerle karşılaştırılarak onaylı restorasyon projesi üzerinden uygulama projeleri ve nokta detayları hazırlanmıştır.

Uygulama aşamasında; öncelikle moloz taşlardan yapılmış mevcut temeller arasındaki otlar ayıklanıp ilaçlanmış, daha sonra bir numunesi alınan, özelliğini kaybetmiş harç malzemesi iti-

nalı bir şekilde temizlenerek İBB KUDEB Laboratuvarı'nda yapılan testler ve analiz çalışmalarının sonucuna göre, özgün harcına uygun olarak önerilen harç ile temel duvarlarında sağlamlaştırma yapılmış ve böylece bu duvarların yeniden temel olarak kullanılması sağlanmıştır. Ancak gecekondular yerleşimlerinden zarar görmüş yerlerde; yine uygun malzeme ile tamamlama yapılarak bir bütün halinde binanın temelleri oluşturulmuş; bu süreçte özgün dilatasyon noktalarına dikkat edilmiştir. Bu çalışmalar sonucunda, plan üzerinde

⁵ Mimar Kemalettin tarafından yapılmış eskizler; mevlevihanelerle ilgili dönemin kaynakları.

⁶ Örneğin, Bahariye Mevlevihanesi, Kasımpaşa Mevlevihanesi.

Şekil 8. Şerbethane temel kalıntısı

Şekil 9. Semahane temellerinin sağlıklılaştırılması aşaması

Şekil 10. Kesme taş ankraj detayı

Şekil 11. Semahane ahşap karkas strüktür (2007)

Şekil 12. Semahane'nin ahşap kubbesi

Şekil 13. Semahane ahşap kubbesinin karkas detayı

mekânların konumları ve birbirleriyle ilişkilendirilmesi konusu net olarak ortaya çıkarılmıştır.

Temeller güçlendirildikten ve yapı düşeyde ve yatayda okunabilir hale geldikten sonra, bir yandan projeler hazırlanırken bir yandan da temellerin üstünde, fotoğraflarda görülen bir sıra kesme taşan ahşap karkas altı yastıklar imal edilmiştir. Burada kullanı-

lan malzeme, özgün taş ile aynı özellikleri gösterdiği için Tekirdağ Pınarhisar'dan getirilmiş, taşların montajında paslanmaz çelik kenetler kullanılmıştır (Şekil 9, 10). Projeye uygun olarak, bir sıra kesme taş üzerine ahşap karkas arası dolgu tekniği uygulanmış, içten bağdadî sıvalı, dıştan ise ahşap kaplama olarak yapının ana kütleli oluşturulmuştur (Şekil 11).

Semahanenin örtüsü kiremit kaplı ahşap çatı olup iç mekânda kubbe formundadır. Uygulamada, çatının içerisinden ahşap kubbe karkası ve ahşap kaplama ile kubbe oluşturulmuş (Şekil 12, 13), kaplamanın üzerine kanvas gerilmiş; proje ekibince detaylar üzerinde çalışıldıktan sonra ortaya çıkan 1/1 ahşap profiller ve arşiv fotoğraflarına dayanılarak bir iç

Şekil 14.
Semahane
ahşap
kubbesinin
bezeme
detayı

Şekil 15.
Semahane
ahşap kubbesi
restorasyon
sonrası

Şekil 16.
Semahane'nin
ahşap kubbesi
(Restitüsyon
Aşamasında
Kullanılan Arkeoloji
Müzesi Fotoğrafhane
Arşivinden)

Şekil 17. Semahane Mitrip detayı
(Restitüsyon Aşamasında Kullanılan Arkeoloji Müzesi Fotoğrafhane Arşivinden)

Şekil 18. Semahane kuşak yazıları

Şekil 19. Semahane iç mekândan genel görünüm

Şekil 20. Sema alanındaki kutup yıldızı detayı
(Restitüsyon Aşamasında Kullanılan Arkeoloji Müzesi
Fotoğrafhane Arşivinden)

Şekil 21. Sema Alanı, restorasyon sonrası

bezeme programı oluşturulmuştur (Şekil 14). Restitüsyon projesine göre, kubbenin merkezine barok üslupta oymalı ve yıldızlı ahşap bir göbek oturtulmuş, onun dışında kalan yüzey ise çıtalarla 24 dilime ayrılmış ve bunlar; ince, uzun üçgenler, ay-yıldız ve yıldız motifleri ile bezenmiştir (Şekil 15, 16). Semahane kubbe kasnağı ile tavan arasında kalan üçgen alanlarda ise, “Sultan Mahmut Güneşi” olarak adlandırılan ışınal bir bezeme yapılarak monte edilmiştir. Arşiv fotoğrafları incelendiğinde, kubbe kasnak kotunda; üst kattaki sütunlar ile ahşap kubbe arasındaki alında her sütun açıklığına birer tane olmak üzere yirmi adet kitabe olduğu görülmekteydi (Şekil 17, 18). Bu kitabelerle ilgili olarak Prof. Dr. Uğur Derman’ın bir makalesi- ne⁷ ve eldeki verilere dayanılarak istif yapılabilmekteydi; buna göre yeşil zemin üzerine altın varak ile bu ahşap hat panolar hazırlanmıştır (Şekil 19). Semahane merkezi kubbeye kanvas üzeri ahşap kaplama uygulanmış; diğer mekânlarda ise, arşiv fotoğraflarından yararlanılarak tüm profil detayları aslına uygun bir biçimde oluşturularak çıtalı tavan kaplamaları yapılmıştır. Semahanenin, ana mekân hariç olmak üzere diğer tüm bölümlerinin döşemelerinde

Şekil 22. Semahane mihrap detayı
(Restitüsyon Aşamasında Kullanılmış Olan Arkeoloji
Müzesi Fotoğrafhane Arşivinden)

budaksız çam kaplama kullanılmıştır. Sema alanında ise, aslına uygun olarak döşemede kendi yağını koruyan ceviz kaplama tercih edilmiştir. Ayrıca bu mekân ile ilgili olarak, mevcut arşiv fotoğraflarında görülen “kutup yıldızı” motifi ile ilgili birçok araştırma yapılmış, ayrıca semazenler ve semahanenin son bekçisiyle yapılan görüşmeler sonucunda, zeminde, merkezde sert ağaçtan (koyu renkler abanoz ağacı) “kutuphane” sembolü olan figür işlenmiştir (Şekil 20, 21). Sema alanının tam

Şekil 23. Semahane mihrap detayı,
Restorasyon Sonrası

ortasında iç içe dört daire ile bunları kuşatan sekiz kollu yıldızdan oluşan bu sembol, gerek tasavvuf sembolizminde, gerekse Mevlevi mukabelesinin koreografisinde önemli bir yer teşkil etmektedir. Alanı üç yönden çevreleyen ahşap korkuluklar da arşiv fotoğraflarına dayanılarak tekrardan imal edilmiş, yerlerine monte edildikten sonra kalem işi bezemeleri yapılmıştır. Proje kapsamında türbeye bakan cephedeki korkuluklar da döküm olarak hazırlanarak yerlerine yerleştirilmiş, bilahare üzerlerine altın

⁷ Uğur Derman, “ Celi Yazılar”, *İlgi Dergisi*, sayı 29, s. 30-35, İstanbul, Mayıs 1980.

Şekil 24. Semahane ana girişi ve mıtırıp genel görünüş (Restitüsyon Aşamasında Kullanılan Arkeoloji Müzesi Fotoğrafhane Arşivinden)

Şekil 25. Semahane ana girişi ve mıtırıp genel görünüş, restorasyon sonrası

Şekil 26. Semahane Hünkar Mahfili (Restitüsyon Aşamasında Kullanılan Arkeoloji Müzesi Fotoğrafhane Arşivinden)

Şekil 27. Semahane Hünkar Mahfili, restorasyon sonrası

varak kaplama uygulanmıştır. Semahane'nin mihrabı ahşap karkas içerisinde oluşturulduktan sonra, arşiv fotoğrafları esas alınarak kalem işi ile ilgili restitüsyon projeleri hazırlanmış ve uygulaması yapılmıştır (Şekil 22, 23). Semahane'nin ikinci katında, ana giriş kapısının üstünde ve mihrabın karşısında yer alan, mıtırıp heyetinin (saz heyeti) yer aldığı mahfilin (Şekil 24, 25) doğusunda L planlı, saygın misafirlere ait diğer bir mahfil, batısında ise kadınlar mahfili yer almaktadır. Kadınlar mahfilinden şerbethane'nin üst katına, buradan da konağın harem kısmına geçiş bulunmaktadır. Mihrabın solundaki (doğu) bölüm ise Hünkâr Mahfili olarak tanımlanmaktadır (Şekil 26, 27). Semahane'ye zemin

kotundan ulaşabilmekte, ayrıca Mevlevihane Caddesi üzerinde bir de sultan girişi bulunmaktadır. Mahfil tavanındaki ahşap bezemeli göbek de o döneme ait tekke yapıları ile kıyaslama yapılarak⁸ projelendirilmiş, ayrıca bu kısmın korkulukları da arşiv fotoğraflarına göre tekrar üretilerek yerlerine yerleştirilmiştir.

Semahane'nin doğusunda yer alan türbeye, semahane içinden ve sol cepheden ayrı bir kapı olmak üzere iki giriş vardır. Türbe ana giriş kapısından ilk girilen mekânın solunda bir türbedar odası, sağında ise semahane'ye geçilen kapı yer almaktadır. Semahane'ye geçiş ve niyaz penceresinin bulunduğu taş kaplı bu mekânın altında büyük bir sarnıç bulunmaktadır.

Türbenin tavanı ahşap çıtalıdır, döşemesi de ahşap kaplamadır. Türbede yatanlarla ilgili çok net bilgiler yoktur; Mevlevihane'nin ilk postnişini Kemalî Ahmet Dede'nin sandukası diğerlerinden daha büyük olarak ilk sırada yer almaktadır. Bunun dışında, diğer sandukalarla ilgili olarak arşiv fotoğraflarına göre tamamlama yapılmıştır (Şekil 28).

Semahane'nin batısında yer alan şerbethane ise, semahane ile konak arasında geçiş olarak kullanılan, dar bir alana sıkışmış, iki katlı basit bir ahşap yapıdır. Arşiv fotoğraflarından yararlanılarak ve kullanıcıların verdiği bilgilerin ışığında, proje ve uygulaması tamamlanmıştır. Şerbethane'nin üst katı haremden kadınlar mahfiline

⁸ Fakir Cavlun, *Eyüp'te Ümmi Sinan Tekkesi Restorasyon Projesi*, İTÜ Yüksek Lisans Tezi, Danışman Prof. Dr. Ahmet Ersen, 2006.

Şekil 28. Semahane Türbe, genel restorasyon sonrası

Şekil 29. Semahane-Türbe-Şerbethane
(Restitüsyon Aşamasında Kullanılan Arkeoloji Müzesi Fotoğrafhane Arşivinden)

Şekil 30. Semahane-Türbe-Şerbethane, restorasyon sonrası

geçiş için kullanılan, hem tavanı hem de döşemesi ahşap kaplama olan bir mekândır. Zemin kat ise şerbet yapıp dağıtılan bir yer olup bu mekânın da tavanı ahşap kaplıdır, döşemesiyse kazı sonrasında çıkan kare tuğla izi esas alınarak yeniden bu malzeme ile kaplanmıştır. İç mekân düzenlemesi ile ilgili net bilgi olmadığı için yalnızca bir lavabo, tezgâh ve üst kotlarda da istif için raf yapılmıştır (Şekil 29, 30).

Semahanenin ahşap karkas strüktüründe, iç mekânda bağdadi

sıva, dış cephede ise arşiv fotoğraflarına dayanılarak ahşap kaplama uygulanmıştır. Pencereler, konumlarına göre gösterdikleri farklılıklar aynen dikkate alınarak meşeden imal edilmiş, kepenk, kafes ve korkuluk detayları fotoğraflardan yararlanılarak çözülmüştür. Semahane ana giriş kapısı da yine arşiv fotoğraflarına dayanılarak meşeden yapılmış, sövelerde ise Marmara mermeri kullanılmıştır. Cephede görülen kitabe konusunda (Şekil 31, 32) yapılan araştırmalar sonucunda, yangını müteakip

semahanenin son bekçisi Burhan Dede'nin sahadan topladığı parçaları bir yazı ile Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne teslim ettiğine dair bir belgeye ulaşılmıştır. Bu belge sayesinde kitabenin İstanbul'daki Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne bağlı Fatih'teki Türk İnşaat ve Sanat Eserleri Müzesi'nde sandıklar içinde olduğu tespit edilmiştir. Bunun üzerine yapılan yazışmalar sonucunda kitabe yerine takılmak üzere ilgili müdürlükten teslim alınmış; her parça tek tek temizlenip konsolide edilmiş ve bütünlük

Şekil 31.
Semahane
giriş cephesi
(Restitüsyon
Aşamasında
Kullanılan
Arkeoloji Müzesi
Fotoğrafhane
Arşivinden)

Şekil 32.
Semahane
giriş cephesi,
restorasyon
sonrası

Şekil 33. Semahane giriş kapısı üzerindeki kitabe ve ahşap çerçevesi
(Restitüsyon Aşamasında Kullanılmış Olan Arkeoloji Müzesi Fotoğrafhane Arşivinden)

Şekil 34. Semahane giriş kapısı üzerindeki kitabe ve ahşap çerçevesi,
restorasyon sonrası

Şekil 35. Türbe niyaz penceresi
(Restitüsyon Aşamasında Kullanılan Arkeoloji Müzesi Fotoğrafhane Arşivinden)

Şekil 36. Türbe niyaz penceresi, restorasyon sonrası

Şekil 37. Semahane mitrıbdan mihraba doğru, restorasyon sonrası

Şekil 38. Mevlevihane genel görünüm

(Restitüsyon Aşamasında Kullanılmış Olan Arkeoloji Müzesi Fotoğrafhane Arşivinden)

Şekil 39. Mevlevihane, restorasyon sonrası

sağlayacak şekilde paslanmaz teller yardımıyla yanındaki parça ile tamamlanmasına çalışılmıştır. Dağılmış haldeki kitabe birleştirilirken, eksik kısımlar için özgün malzeme olan Marmara mermerinden düz parçaların konulması tercih edilmiştir. Kitabenin üzerindeki ahşap oymanın detayları da yine eski fotoğraflardan yararlanılarak projelendirildikten sonra sert ağaçtan (ıhlamur ağacı) oyma olarak yeniden yapılmış, koruyucu cilası sürüldükten sonra yerine takılmıştır (Şekil 33, 34).

Semahane ana giriş kapısının so-

lundaki etrafı çinili pencere “Niyaz Penceresi” olarak tanımlanmaktadır. Mevlevihane'nin günlük defterlerinde, bu pencerenin etrafındaki çinilerin Kubbe-i Hadra'dan (Medine'deki Mescid-i Nebevî'nin yeşil kubbesine verilen ad) getirilmiş çiniler olduğu belirtilmektedir. Restorasyon çalışmalarında bulunan ufak bir çini parçası esas alınarak aynı özellik ve renkte çiniler yaptırılmış ve yerlerine monte edilmiştir (Şekil 35, 36). Ancak pencere üzerindeki kitabeye ulaşamayınca fotoğraflardan yararlanılarak ıhlamur ağacından üretilmiş ve yerine konulmuştur

Türbenin ana giriş kapısı ile ilgili olarak da, yine arşiv fotoğraflarından yararlanılarak detaylandırılma yapılmış ve söz konusu kapı, sert ağaçtan (meşe kerestesi) üretilmiştir. Kapının sövesindeki çini detayı da yine niyaz penceresi mesnet alınarak tamamlanmıştır. Ancak ana giriş kapısı üzerinde olduğu bilinen ve arşiv fotoğraflarında uzaktan algılanan özgün kitabeye ulaşılabilmiştir. Bu nedenle yazılı veriler ve yine arşiv fotoğraflarındaki detaylar yardımıyla yeni bir kitabe yaptırılmış, koruyucu sürüldükten sonra yerine monte edilmiştir.

Mevlevihanede bir sema töreni, 2013 (Fotoğraf: İhsan İlze)

Hünkar Mahfili ve Şerbethane ana giriş kapısı ile tüm cephe detayları, eldeki arşiv fotoğrafları ve alandaki mevcut izler dikkate alınarak ve restitüsyon projesinin uygulama detayları ile uyumlu bir şekilde oluşturularak tamamlanmıştır.

Restorasyon işinin ilk gününden itibaren projenin her safhasında beraber çalıştığımız Sayın Ahmet Ersen'le profil detaylarından mekânlardaki renk seçimine kadar her konu birlikte ele alınmış; siyah-beyaz fotoğraf kurgusundan dönem renklerinin analizine ve yerinde karıştırarak oluşturduğumuz doğal renklere varıncaya kadar, yapılan her uygulamanın mesnetli olmasına

özene gösterilmiştir. Sahada üretilen harç dâhil her ayrıntıyla teknik elemanlar ilgilenmiş; Sayın Ahmet Ersen de doğru ve hassas bir uygulama için ekibe öncülük etmiştir.

Ahşap karkas olarak inşa edilen bu üçlü yapı grubunun iç mekân düzenlemelerinde (aydınlatma armatürleri ve renkleri, vd. seçiminde); yapının inşa edildiği dönemin özellikleri, Mevleviligin kuralları ve sözlü olarak edinilen bilgiler⁹ dikkate alınmıştır (Şekil 37). Uygulama esnasında yangın projesi üzerinde kapsamlı olarak durulmuş, bu sistem oluşturulurken mekân kullanımına ve bütünlüğüne zarar verilmemeye çalışılmıştır (Şekil 38, 39).

Kamulaştırmalar sonucunda yaklaşık 7 dönümlük bir parsel içinde; her noktası ayrı bir dikkat ve ayrıntılı bir çalışma gerektiren Zeytinburnu Yenikapı Mevlevihanesi'nde, 1961'deki yangınla kül olmuş semahanenin yeniden ortaya çıkarılması sürecinde Sayın Ahmet Ersen'in katkıları çok büyüktür.

Bu projenin tüm detaylarında ekibimize hem teknik hem de manevi desteklerini esirgemeyen ve restorasyon aşamasında yaklaşım alternatifleri ve doğru malzeme kullanımı konusunda bilgi ve deneyimlerini aktaran Sayın Ahmet Ersen'i hürmet ve saygıyla anıyoruz.

KAYNAKLAR

- 1- Yazılı kaynaklar: Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi.
- 2- Fotoğraf ve projeler: Güryapı İnşaat Arşivi.

⁹ Yenikapı Mevlevihanesi'nin son şeyhi Sayın Abdülbaki Baykara'nın oğlu Sayın Baki Baykara, Mevlana'nın 22. kuşaktan torunu Sayın Esin Çelebi ve Mevlevihane'de bir dönem sohbetlere katılmış olan Sayın Bahrihüda Tanrıkorur, Sayın Prof. Dr. Ahmet Ersen ve Sayın Prof. Dr. Baha Tanman'dan alınan bilgiler doğrultusunda.